

12. Швейцер А. Д. Современная социолінгвістика : Теория, проблемы, методы / А. Д. Швейцер. – М., 1976. – 175 с.
13. Шухардт Г. К вопросу о языковом смешении. / Г. К. Шухардт // Избранные статьи по языкознанию : сб. науч. тр. – М., 1950. – С.174-184.
14. Skutnabb-Kangas T. Bilingualism or Not. The Education of Minorities / T. Skutnabb-Kangas. – Clevedon : Multilingual Matters Ltd, 1981. – 378 p.

Summary. The article deals with the peculiarities of interpretation of concepts «bilingualism» and «diglossy» in the works of foreign and native scientists with the aim to show their differences. The main attention is paid to the differences of interpretation of concept «bilingualism» in the philology and sociolinguistics.

Key words: bilingualism, diglossy, multilingualism, polylingualism.

УДК: 811.112.2'367.333'37

А.В.Боштан

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ ЧАСТОТ АТРИБУТІВ У ТЕКСТАХ ХУДОЖНЬОГО, ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТА НАУКОВОГО СТИЛІВ

Розглянуто особливості розподілу атрибутів у текстах трьох функціональних стилів. За допомогою статистичних методів встановлено найтипівіші види атрибута у кожному стилі. Підтверджена гіпотеза про відповідність вживання конкретного виду атрибута в певному функціональному стилі основному функціонально-смысловому типу мовлення.

Ключові слова: атрибут, функціональний стиль, сполучуваність, розподіл, статистичний параметр.

Актуальність дослідження атрибутів у німецькій мові зумовлена загальною переорієнтацією сучасних лінгвістичних досліджень із теоретичної та практичної граматики на виявлення основних семантичних, структурних та функціональних особливостей членів речення. Згідно з німецькою лінгвістичною традицією, атрибутом прийнято називати будь-яке граматично залежне слово, яке пояснює чи доповнює інше слово, при цьому не важливо, якою частиною мови виражене означуване слово [6, 15]. Незважаючи на те, що термін «атрибут» уже досить довго вживається у системі членів речення, він ще недостатньо досліджений. К. Кноблох навіть називає атрибут «пасинком сучасної граматики» [9, 101]. У граматиках німецьких та східноєвропейських мовознавців атрибут вивчається з різних позицій, насамперед із формальної та смислової. За граматичними факторами атрибути традиційно класифікують так: 1) за частиною мови (іменниковий, прикметниковий тощо); 2) за синтаксичною формою (окреме слово, словосполучення, підрядне речення); 3) за структурною специфікою (прийменниковий, сполучниковий); 4) за морфологічним узгодженням (узгоджений/неузгоджений); 5) за позицією щодо означуваного слова (препозитивний/постпозитивний); 6) за ступенем залежності (атрибути першого, другого ступенів) [8, 119–125].

Метою цієї статті є вивчення механізму функціонування атрибутів у текстах та встановлення їхніх кількісних параметрів. З метою глибшої й детальнішої характеристики, ми розглядаємо специфіку функціонування атрибутів у трьох стилях сучасної німецької мови – художньому, публіцистичному й науковому (далі ХС, ПС, НС). Загальна кількість досліджуваних атрибутів у нашій вибірці склала 9610 сполучень атрибутів з означуванним іменником. Розподіл частот різних видів атрибутів у кожному стилі наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість атрибутів різного виду в текстах художнього, публіцистичного і наукового стилів

Вид атрибута		Кількість атрибутів			
		ХС	ПС	НС	Усього
Препозитивні атрибути	Атрибут із родовим відмінком	51	93	14	158
	Атрибут, виражений прикметником	1571	1621	1856	5048
	Атрибут, виражений діеприкметником	461	302	305	1068

<i>Σ препозитивні атрибути</i>		2083	2016	2175	6274
Постпозитивні атрибути	Атрибут із родовим відмінком	438	520	506	1464
	Прийменниковий атрибут	232	283	196	711
	Атрибутивні інфінітивні конструкції	31	31	27	89
	Підрядне означальне речення	390	268	213	871
	Прикладка	63	92	6	161
	Прислівниковий атрибут	1	3	0	4
	Сполучникове підрядне речення в ролі атрибута	9	21	6	36
<i>Σ постпозитивні атрибути</i>		1164	1218	954	3336
Усього		3247	3234	3129	9610

Згідно з табл. 1, у всіх досліджуваних нами функціональних стилях сучасної німецької мови частота вживання препозитивних атрибутів (6274 приклади) майже вдвічі перевищує частоту вживання атрибутів постпозитивної групи (3336 прикладів). Такий результат видається нам закономірним, тому що основним видом препозитивних атрибутів є прикметниковий атрибут, основна функція якого – атрибутизація. Група постпозитивних атрибутів менш численна. Причина цього, на нашу думку, в тому, що атрибутизація для більшості слів, що виступають у ролі постпозитивного атрибута, постає вторинною функцією.

Для перевірки того, чи є частоти окремих видів атрибутів статистичними параметрами певного функціонального стилю, ми використали статистичні підрахунки на основі критерію «хі-квадрат» за формулою:

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E},$$

де O – фактично спостережувані величини; E – теоретично очікувані [4, 94] та коефіцієнта взаємної спряженості Чупрова за формулою:

$$K = \sqrt{\frac{\chi^2}{N(r-1)(c-1)}},$$

де N – загальна кількість спостережень; r – кількість рядків у таблиці; c – кількість стовпчиків [10, 91]. Згідно з В.С. Перебийніс, «статистичним параметром називається така величина або характеристика, яка істотно відрізняється у різних стилях і тому може бути показником кожного стилю окремо» [5, 78].

Отримані статистичні дані розподілу різних видів атрибутів у ХС, ПС та НС наведено в таблиці 2. Оскільки сила зв'язку коливається в межах від 0,03 до 0,09, то зв'язки з величинами коефіцієнта K до 0,05 можна вважати слабкими, величини K від 0,06 до 0,07 свідчать про тісний зв'язок, а при K більше 0,07 зв'язки можна вважати найбільш інтенсивними.

Отже, найбільш інтенсивний зв'язок спостерігаємо в НС з атрибутами, вираженими прикметниками ($\chi^2 = 85,72$; $K = 0,09$): *der große Einfluß* (Med1, 2055), *prominente Rassenhygieniker* (Ges1, 495). Досить інтенсивні зв'язки існують у ХС з атрибутами, вираженими підрядними означальними реченнями ($\chi^2 = 51,6$; $K = 0,07$), як-от: *Stricknadeln, die auf Holzsockelchen befestigt sind* (GG, 4), *ein Bild, das nicht herausragend war* (EH, 61) та атрибутами-дієприкметниками ($\chi^2 = 47,23$; $K = 0,07$), наприклад: *normal gewachsene Personen* (GG, 336), *unmerklich erhobene Faust* (ТВ, 170).

Таблиця 2

Величини критерію хі-квадрат і коефіцієнта спряженості для розподілу частот атрибутів у текстах різних функціональних стилів

Вид атрибута		Кількість атрибутів		
		ХС	ПС	НС
Препозитивні атрибути	Атрибут із родовим відмінком		$\chi^2=45,72$ $K=0,07$	
	Атрибут, виражений прикметником			$\chi^2=85,72$ $K=0,09$
	Атрибут, виражений дієприкметником	$\chi^2=47,23$ $K=0,07$		
Постпозитивні атрибути	Атрибут із родовим відмінком			
	Прийменниковий атрибут		$\chi^2=13,01$ $K=0,04$	
	Атрибутивні інфінітивні конструкції			

	Підрядне означальне речення	$\chi^2=51,70$ K=0,07		
	Прикладка		$\chi^2=40,47$ K=0,06	
	Прислівниковий атрибут			
	Сполучникове підрядне речення		$\chi^2=9,86$ K=0,03	

У ПС зафіксовано статистично значуще переважання атрибутів, виражених родовим відмінком ($\chi^2 = 45,72$; K = 0,07): *Phantasien der Festlandbewohner* (S1, 131), *der Schirm der Dame* (Z, 34), прикладкою ($\chi^2 = 40,47$; K = 0,06): *die Partei Die Linke* (S2, 15), *Plaza Espana, eine große Straßenkreuzung in Managua* (S2, 110), прийменниковою групою ($\chi^2 = 13,01$; K = 0,04): *ein Held aus Deutschland* (F1, 34), *die Vergasung von Juden* (S2, 45) і сполучниковим підрядним реченням ($\chi^2 = 9,86$; K = 0,03): *Zweifel, ob der Geldsegen sinnvoll ausgegeben werden kann* (F1, 19), *die Erkenntnis, dass ein gut laufendes Unternehmen seine Facharbeit braucht* (Z, 25).

Отже, частоти атрибутів, виражених підрядним означальним реченням або дієприкметниками, можуть бути статистичним параметром ХС. У ПС ми спостерігаємо частіше від теоретично очікуваного вживання атрибутів, виражених родовим відмінком, прикладкою, прийменниковою групою, які сприяють стислості викладу за рахунок номінального стилю. У НС набагато частіше порівняно з іншими двома стилями вживаються атрибути, виражені прикметником, що свідчить про прагнення авторів якомога точніше й детальніше охарактеризувати предмет дослідження, не ускладнюючи про цьому процесу сприйняття наукової праці.

Переважне вживання конкретного виду атрибута в певному функціональному стилі можна пояснити відповідністю його смислового навантаження основному функціонально-сислово-му типу мовлення. Термін «функціонально-сисловий тип мовлення» визначає мовленнєві способи передачі інформації [1, 75]. Найбільш традиційною класифікацією функціонально-сислових типів мовлення є поділ на опис, розповідь та роздум. При цьому в певному функціональному стилі переважає окремий тип мовлення: у ХС – опис, у ПС – розповідь, у НС – роздум. Таке кількісне переважання зовсім не виключає поєднання різних способів у текстах будь-якого стилю, наприклад, технічного опису певного агрегата чи розповіді про історію відкриттів у НС або роздумів щодо психічного стану персонажа в ХС (детальніше див. [1, 76–77]). Згідно із системою співвідношення функціонально-сислових типів мовлення з категоріями мислення та комунікації Е. Верліха, опис передбачає насамперед фокусування уваги читача на головних героях і місці дії, розповідь – на часі дії, роздум – на відношеннях між поняттями та уявленнями (цит. за [2, 46–49]). Стосовно нашого дослідження це означає, що в художньому тексті ми повинні частіше фіксувати атрибути, основною функцією яких є опис дійових осіб і місця події, в публіцистичному тексті – атрибути, що уточнюють час протікання події, в науковому – атрибути для передачі причинно-наслідкових відношень, що ми й спостерігаємо на матеріалі нашої вибірки. Так, основна функція атрибутів, виражених підрядними означальними реченнями та атрибутів-дієприкметників, які виявили статистично значущі зв'язки у текстах ХС, – уточнення, ідентифікації предмета. Ця функція властива дієприкметникам і підрядним означальним реченням більше, ніж звичайним прикметникам [10, 559]. У публіцистиці ми спостерігаємо частіше від теоретично очікуваного вживання атрибутів, виражених родовим відмінком, прикладкою, прийменниковою групою, які сприяють стислості викладу за рахунок номінального стилю. При цьому основний зміст речення має іменник, а дієслово виконує лише темпоральну та модальну функції (*in Erwägung ziehen* замість *erwägen*, *Erklärung abgeben* замість *erklären*, тощо). Такі описові конструкції передають більш точно й стисло інформацію, ніж звичайні дієслова, що особливо важливо в публіцистичних текстах. Аtribuти, виражені родовим відмінком, прикладкою, прийменниковою групою, добре вписуються в номінальний стиль і сприяють економії часу – виражають якомога більше інформації за допомогою мінімальної кількості слів.

Слід, однак, зазначити, що номінальний стиль з атрибутами, вираженими родовим відмінком, прикладкою або прийменниковою групою, є доволі складним для сприйняття, особливо при виникненні довгих ланцюгів іменників з означеннями в родовому відмінку або прийменниковими означеннями, як-от: *Unter Berücksichtigung dieses Vergleichs von Wertkennziffern der ökonomischen*

Entwicklung Nachfolgestaaten der GUS. Крім того, якщо означення, які стоять перед іменником, надто великі, то вони самі по собі можуть створювати номінальну рамкову конструкцію: *der seit Jahren in seiner Umgebung nur als eiserner Sparer bekannte Mann*. Таким чином, переважання в ПС атрибутів, виражених родовим відмінком, прикладкою або прийменниковою групою, сприяє економії часу для прочитання і місця для викладення матеріалу, проте ускладнює сприйняття через спроби вмістити якомога більше інформації в обмежену рамкову конструкцію.

НС характеризується переважаючим вживанням атрибутів, виражених прикметниками, що свідчить про прагнення авторів якомога точніше й детальніше охарактеризувати предмет дослідження, не ускладнюючи про цьому процесу сприйняття наукової праці. Саме прикметник своєю першою функцією має функцію вираження ознаки предмета.

Отримані нами дані вказують на те, що найчастотнішою моделлю для вираження атрибутивних відношень є модель «прикметник + іменник». Це свідчить про те, що прикметник, як одна з найдавніших за вживаністю в атрибутивній функції частин мови, і досі займає провідне місце в системі засобів вираження атрибутивних відношень. Прикметник як частина мови характеризується загальним категорійним значенням якості, властивості, ознаки. Це значення включається у сферу позначення предметів чи явищ через взаємодію з іменником, виражаючи ознаку. Поряд із моделлю «прикметник + іменник» існують й інші форми вираження атрибутивних відношень. У функції атрибута досить часто виступають: дієприкметники, прислівники, іменники, іменники з прийменниками, підрядні речення (в основному означальні), інфінитивні групи.

Надзвичайно цікавими для дослідження видаються нам субстантивні атрибутивні сполучення – атрибут-прикладка, атрибут із родовим відмінком та прийменниковий атрибут. Вони привертають до себе увагу насамперед тим, що у випадку атрибутизації за допомогою іменника в ролі означення однієї субстанції виступає інша. Такі словосполучення виражають різні відтінки смислових відношень та є живим, продуктивним, здатним до розширення та збагачення способом синтаксичного сполучення слів для вираження атрибутивних відношень.

Отже, нам вдалося встановити, що атрибут у сучасній німецькій мові – комунікативно важливий і структурно необхідний компонент речення, з широким та різноманітним семантичним діапазоном. Перспективним вважаємо дослідження атрибутів з урахуванням сучасних положень когнітивної лінгвістики, що дозволить охарактеризувати їхню роль у процесах концептуалізації та категоризації світу, у пізнавальних процесах, в узагальненні досвіду тощо.

Список використаних джерел

1. Валгина Н. С. Теория текста : учебное пособие / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
2. Гвенцадзе М. А. Коммуникативная лингвистика и типология текста / М. А. Гвенцадзе. – Тбилиси : Мецниереба, 1986. – 280 с.
3. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Черновцы : Рута, 2004. – 189 с.
4. Носенко И. А. Начала статистики для лингвистов / И. А. Носенко. – М. : Высшая школа, 1981. – 157 с.
5. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів / В. І. Перебийніс. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 172 с.
6. Федорова Л. З. Морфолого-синтаксические типы выражения атрибутивных отношений в современном немецком языке: (Принципы выбора синонимичных конструкций): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Л. З. Федорова. – Львов, 1977. – 26 с.
7. Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / Duden. – 7., Aufl. – Mannheim/ Leipzig/ Wien/ Zürich : Dudenverlag, 2006. – 1343 S.
8. Graefen G. Germanistische Sprachwissenschaft. Deutsch als Erst-, Zweit- oder Fremdsprache / G. Graefen, M. Liedke. – Tübingen / Basel : Verlag A. Francke, 2008. – 314 S.
9. Knobloch C. Zur Behandlung der Attribute in den «Grundzügen einer deutschen Grammatik» / C. Knobloch // Muttersprache. – 1984. – Nr. 27. – S. 101–118.
10. Sommerfeldt K.-E. Form und Bedeutung der Attribute beim Substantiv in der deutschen Sprache der Gegenwart / K.-E. Sommerfeldt // Fremdsprachen. – 1970. – Nr. 23. – S. 554–572.

Список джерел ілюстративного матеріалу

I. Художні твори:

1. **TB Brussig Th.** Helden wie wir / Thomas Brussig. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 1998. – 323 S.
2. **GG Grass G.** Die Blechtrommel / Günter Grass. – Санкт-Петербург : Антология, КАРО, 2005. – 479 с.
3. **EH Händler E.-W.** Kongreß / Ernst-Wilhelm Händler. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1998. – 346 S.

II. Публіцистика:

1. **S1** Der Spiegel. – № 3, 12.01.2009. – 142 с.
2. **S2** Der Spiegel. – № 6, 2.02.2009. – 162 с.
3. **F1** FOCUS. Das moderne Nachrichtenmagazin. – № 4, 19.01.2009. – 130 S.
4. **Z** Die Zeit. Wochenzeitung für Politik, Wirtschaft, Wissen und Kultur. – № 27. – 26. 06. 2008. – 90 S.

III. Наукові праці:

1. **Gesch1** Breuer S. Die «Nordische Bewegung» in der Weimarer Republik / Stefan Breuer // Zeitschrift für Geschichtswissenschaft. – Nr.6, 2009. – S. 495.
2. **Med1** Meißner M. Mammografie-Screening: Kleine Tumoren früher entdeckt / Marc Meißner // Deutsches Ärzteblatt. – Okt. 2009. – Heft 42. – S. 2054–2058.

Summary. The peculiarities of the distribution of attributes in three functional styles are described in the given article. The most typical types of attributes in each functional style have been carried out by means of statistical methods. The hypothesis about the correspondence of the use of attributes in certain functional style to the main functional-notional type of speech has been proved.

Key words: attribute, functional style, correlation, distribution, statistic parameter.

УДК: 811.111'37'28'276.3-055.1/.3

І.С.Буяр

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА І ГЕНДЕРНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ У ВИРАЖЕННІ ОЦІНКИ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКОГО ТА АМЕРИКАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНИХ ВАРІАНТІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У статті розглядаються кількісні параметри вербалізації оцінки на лексичному рівні. Зіставлення даних проводиться на матеріалі романів та інституціонального політичного дискурсу за лінгвокультурним і гендерним критеріями. При цьому відзначаємо загальне прикметникове спрямування лексико-семантичного поля оцінки в обох видах дискурсу.

Ключові слова: оцінка, лінгвокультурний і гендерний чинники, британський і американський національні варіанти англійської мови.

Сучасне мовознавство характеризується антропоцентричним підходом до ключових проблем та завдань, для якого притаманне «вивчення тісного зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю» [8, 178]. Враховуючи певну схожість семантичних структур багатьох мов, актуальним є питання пошуку та дослідження так званих семантичних універсалій мови, які, на думку А. Вежбицької, реалізуються на лексичному рівні в усіх мовах світу та слугують основою для побудови решти понять [12, 10–14]. Одне з чільних місць у списку мовних універсалій займає оцінка, що підтверджує важливість її дослідження у різних ракурсах та пояснює значну кількість наукових розвідок, присвячених цьому питанню (див. праці Н. Авганової, О. Бессонової, Н. Вишиваної, С. Григорян, А. Зубова, М. Кортацці, І. Краснової, А. Лукенчук, Ж. П. Малріє, Дж. Мартіна, Дж. Сінклера, Дж. Томпсона, С. Ханстона, Дж. Ченела, Л. Ярової та ін.).

Варто, однак, зауважити, що досі не здійснено охоплення всього поля через основні різночастининомвні групи. Також не спостерігається напрацювань у зіставному аналізі вербалізації оцінки представниками різних англійських середовищ. До того ж, на нашу думку, суб'єктивно-об'єктивна сутність категорії оцінки вимагає точніших методів дослідження, ніж традиційний логіко-інтуїтивний метод. Проте лише декілька науковців (Н. Вишивана [1], А. Лукенчук [3], М. Попова [5]) застосовують кількісні методики з метою підвищення достовірності отриманих результатів.

Таким чином, теперішній стан розробки наукової проблеми актуалізує наше дослідження, яке спрямоване на формалізовану побудову та аналіз лексико-семантичного поля оцінки із залученням усіх чотирьох номінативних частин мови та з урахуванням лінгвокультурного і гендерного аспектів британського та американського соціумів.

Метою цієї статті є розгляд і порівняння кількісних характеристик вживання оцінної лексики представниками обох статей британського та американського мовних середовищ. Зазначимо, що ці національні варіанти англійської мови були обрані нами з метою забезпечення однорідності вибірки. Як відомо, обидва відносяться до так званого «внутрішнього кола англійської мови» (термін Б. Качру) [11, 5], або «англо»-англійської» [11, 5], що включає найбільш розповсюджені, «базові» національні варіанти [10, 60]. Також вони суттєво вирізняються серед інших «за кількістю відмінностей у вживанні й ступенем нормативності цих відмінностей» [9, 19], вивчення яких є актуальним для характеристики і розуміння представлених ними культур [11, 6].